

ПРОФЕСІЙНА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА ТАКТИЧНОГО РІВНЯ

PROFESSIONAL MILITARY EDUCATION AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF A FUTURE TACTICAL-LEVEL OFFICER

У статті проведено системний аналіз проблеми трансформації вищої військової освіти в контексті імплементації в її структуру професійної військової освіти. Встановлено, що система професійної військової освіти повинна реалізовуватися на основі принципу «освіта впродовж військової кар'єри», що поєднує теоретичні основи професійних знань із загальними та фаховими компетентностями шляхом обміну сучасним досвідом.

Визначено, що саме професійна військова освіта в системі військової освіти передбачає поєднання двох її складових: формальної та неформальної освіти. З'ясовано, що формальна освіта майбутніх офіцерів спрямована на отримання здобувачами освіти відповідних знань, умінь та компетентностей з подальшим присудженням освітньої кваліфікації, тоді як неформальна освіта зосереджена на здобутті професійних (військово-професійних) кваліфікацій курсантами.

У спектрі основної уваги дослідження перебувають особливості запровадження та належної організації заходів професійної військової освіти майбутніх офіцерів тактичного рівня управління, побудова освітнього процесу окремого видового вищого військового навчального закладу.

Розкрито особливості професійної військової освіти військового фахівця тактичного рівня управління, що реалізовується через базовий курс професійної підготовки L-1A та фаховий курс професійної підготовки L-1B, які включені у підготовку бакалавра за визначеною освітньо-професійною програмою.

Виокремлено ключові особливості щодо організації та функціонування базового курсу професійної підготовки L-1A та окреслено виклики, що постають для організації та функціонування фахового курсу професійної підготовки L-1B під час освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі.

Доведено, що об'єктивна оцінка якості підготовки фахівців та їх ефективності у майбутній професійній діяльності в загальній системі професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі із запровадженням елементів системи професійної військової освіти потребує ґрунтовного аналізу та оперативного корегування.

Ключові слова: майбутній офіцер, тактичний рівень управління, система військової освіти України, професійна військова освіта, вищий військовий навчальний заклад, L-курс.

The article provides a systematic analysis of the problem of the transformation of higher military education in the context of its implementation into the structure of professional military education. It was established that the system of professional military education should be implemented on the basis of the principle of "education throughout the military career", which combines the theoretical foundations of professional knowledge with general and professional competences through the exchange of modern experience.

It was determined that professional military education in the system of military education involves a combination of its two components: formal and informal education. It has been found that the formal education of future officers is aimed at the acquisition of relevant knowledge, skills and competencies by the students, with the subsequent awarding of educational qualifications, while informal education is focused on the acquisition of professional (military-professional) qualifications by cadets.

In the scope of the main focus of the research are the peculiarities of the introduction and proper organization of professional military education measures for future officers of the tactical level of management, the construction of the educational process of a separate type of higher military educational institution.

The peculiarities of the professional military education of a military specialist of the tactical level of management, which is implemented through the basic course of professional training L-1A and the professional course of professional training L-1B, which are included in the bachelor's training according to the specified educational and professional program, are disclosed.

The key features regarding the organization and functioning of the basic L-1A vocational training course are highlighted and the challenges that arise for the organization and functioning of the L-1B professional vocational training course during the educational process at a higher military educational institution are outlined.

It has been proven that an objective assessment of the quality of training of specialists and their effectiveness in future professional activities in the general system of professional training of future officers in a higher military educational institution with the introduction of elements of the system of professional military education requires a thorough analysis and prompt correction.

Key words: future officer, tactical level of management, military education system of Ukraine, professional military education, higher military educational institution, L-courses.

УДК 355.23:37.015.3

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/89.27>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Капінус О.С.,

orcid.org/0009-0002-7345-1817

докт. пед. наук, професор,
начальник кафедри поведінкових наук
та військового лідерства
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного

Кузик І.Б.,

orcid.org/0000-0002-5528-9425

ад'юнкт штатний науково-
організаційного відділу
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні тенденції та виклики, що постають перед системою вищої військової освіти України, виступають активатором її реформування й модернізації із урахуванням особливостей ведення російсько-української війни та необхідністю імплементації стандартів країн-членів НАТО в професійну підготовку офіцерів Збройних Сил України.

З огляду на окреслену проблему, одним із суттєвих чинників, які впливають на успішність процесу імплементації досвіду професійної підготовки офіцерів країн-членів НАТО, а саме курсів професійної військової освіти, в систему підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах, є необхідність врахування вимог як Міністерства оборони України, так і Міністерства освіти і науки України.

Крім того, як демонструє проведений аналіз досвіду російсько-української війни, саме від офіцерів тактичної ланки управління залежить швидкість та оперативність в управлінні підрозділами, що забезпечується їх здатністю до адаптації, креативного та нешаблонного мислення в умовах постійних змін, а також здатність до прогнозування можливих варіантів дій та їх наслідків. Як наслідок, цілком очікуваним є висновок, що без створення гнучкого та диференційованого підходу до освітнього процесу із підготовки майбутніх офіцерів їх управлінські рішення будуть стандартизованими та прогнозованими.

Оптимальним шляхом розв'язання окресленого питання є створення моделі професійної підготовки майбутнього офіцера, що враховуватиме загальнодержавні вимоги до підготовки фахівця з вищою освітою, а також спроможність випускника вищого військового навчального закладу до адекватного реагування на окреслені досвідом російсько-української війни виклики щодо його рівня професіоналізації та адаптивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки щодо дослідження концептуальних засад трансформації та розвитку військової освіти вирізняються системністю та багатоаспектністю, що знаходять відображення у працях таких дослідників, як: Н. Вавілова, Д. Вітер, Ю. Гикало, Ю. Завгородня, С. Залкін, А. Зельницький, М. Іваницький, В. Мірненко, О. Мітягін, Ю. Мудрак, В. Оліферук, Ю. Пищанський, І. Руснак, С. Сідченко, К. Хударковський, Ю. Черних та ін. Особливості підвищення якості підготовки військових фахівців в умовах євроатлантичної інтеграції є сферою наукових інтересів Н. Волошиної, А. Дерев'янчука, О. Мітягіна, О. Пучкова, В. Рохманова, Н. Федотової, І. Чистякової, Н. Шабатіної, Ю. Щавінського та ін. Разом із тим, на важливості пошуку шляхів підвищення результативності професійної підготовки майбутніх офіцерів, удосконаленні законодавчої бази України з питань військової освіти акцентують увагу такі науковці, як: А. Вітченко, В. Карпенко, Л. Кринець, О. Сидоренко, О. Хміляр, С. Черевичний, В. Чорний та ін.

Окремої уваги, на наш погляд, заслуговують праці дослідників щодо удосконалення систем військової освіти та підготовки офіцерів Збройних Сил України, де одну із провідних посідає інноваційна модель, яка зосереджена на пріоритетності розвитку військової освіти саме за стандартами НАТО, що сприятиме підвищенню умов підготовки високваліфікованих військових фахівців [3, с. 10]. Крім того, нам імponує теоретичне обґрунтування перспективної моделі підготовки офіцерів, функціональними складовими якої виступають: академічна освіта, професійна підготовка й вдосконалення фахової компетентності [6, с. 24].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання упровадження та

належної організації професійної військової освіти гостро поставало у наукових розвідках та знайшло відображення у працях багатьох дослідників, проте, досі спостерігається відсутність в науково-педагогічному дискурсі конкретизованих досліджень щодо проблематики професійної військової освіти саме майбутніх офіцерів тактичного рівня управління, що включають в себе курси L-1A та L1-B, що і обумовило важливість й необхідність теми статті.

Мета статті. Теоретичний аналіз проблеми запровадження професійної військової освіти у професійну підготовку майбутнього офіцера тактичного рівня.

Виклад основного матеріалу. Реалізація задекларованих в Указі Президента України від 30 вересня 2019 р. №722 цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, крім іншого, передбачає «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» [8].

У відповідності до положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, одним із її пріоритетів є реалізація курсу на «активізацію співпраці України та Європейського Союзу у сфері вищої освіти, зокрема щодо: реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу; покращення якості та підвищення важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти; розширення можливостей закладів вищої освіти; активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників» [9].

Система військової освіти як складова частина національної системи освіти, згідно твердження О. Уваркіної, функціонує «відповідно до притаманних їй законів, закономірностей і принципів, а отже її діяльність регулюється як нормативними документами, на основі яких безпосередньо функціонує система військової освіти, так і нормативно-правовими документами, які стосуються системи вищої освіти взагалі» [10, с. 8].

Відповідності до «Концепції трансформації системи військової освіти» система військової освіти в Україні включає в себе такі компоненти, як: ступені та рівні; галузі знань і спеціальності; освітні стандарти; професійні стандарти; освітні програми; кваліфікації; ліцензійні умови; заклади спеціалізованої військової освіти та інші суб'єкти освітньої діяльності; учасників освітнього процесу; органи управління у сфері військової освіти; нормативно-правові акти, що регулюють їхні взаємовідносини [4].

Щодо принципів, які виступають орієнтирами у процесі розбудови системи військової освіти, то їх вичерпний перелік задекларовано у Політиці Міністерства оборони України у сфері військової освіти, як от: «законність, демократичність, ефективність, відкритість, цілісність, послідовність,

адаптивність, передбачуваність, оперативність, прозорість, доброчесність, відповідальність; інтегрованість системи військової освіти в Україні в європейський військово-освітній простір; гнучкість та прогностичність системи військової освіти з урахуванням засад державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва; забезпечення якості військової освіти та якості освітньої діяльності; безперервність та послідовність військової освіти упродовж військової кар'єри; пріоритетність військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання військових фахівців в освітній діяльності військових навчальних закладів, формування у військовослужбовців загальнолюдських цінностей; випереджувальний характер підготовки військових фахівців відносно потреб розвитку ЗСУ; врахування сучасних принципів застосування ЗСУ, інших складових сил оборони, національних стандартів військової освіти та стандартів держав-членів НАТО; інтеграція освітнього процесу з науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю; незалежність здобуття військової освіти від впливу політичних партій, громадських та релігійних організацій; рівність можливостей усіх громадян щодо отримання військової освіти, зокрема забезпечення гендерної рівності; органічний зв'язок функціонування військових навчальних закладів з діяльністю військ (сил); автономність військових навчальних закладів та їх відповідальність за якість підготовки військових фахівців» [7].

Нам імпонує позиція Н. Шабатіної, на думку якої військова освіта в системі національної безпеки спрямована на вирішення низки завдань, серед яких:

- озброєння кожного військовослужбовця знаннями, уміннями і навичками, формування компетентностей, які необхідні для забезпечення особистої безпеки, виконання своїх функціональних обов'язків на посаді у військах (силах) з урахуванням забезпечення інтересів військової безпеки;
- підготовка фахівців, підготовлених до забезпечення конкретних видів і напрямів безпеки за рахунок своєчасного виявлення і відстеження тих або інших видів небезпек, розробки і здійснення заходів з їх попередження, нейтралізації, усунення;
- підготовка і перепідготовка кадрів в області організації системи безпеки та оборони держави (фахівців, посадових осіб, завданням яких є організація і забезпечення безпечного функціонування того або іншого об'єкту безпеки – підприємства (установи), групи (спільності), території або держави в цілому) [11, с. 298–299].

Поряд із зазначеним, трансформація та модернізація військової освіти, відповідно до Концепції, передбачає:

- «запровадження спільної підготовки Збройних Сил України з іншими складовими сил обо-

рони за єдиним замислом і планом та під єдиним керівництвом;

- створення єдиної та інтегрованої системи військової освіти для підготовки особового складу сил оборони на основі курсів професійної військової освіти L1-L5. Саме в системі професійної військової освіти буде створено умови для навчання військовослужбовців держав-членів НАТО і ЄС та інших країн;

- централізовану підготовку особового складу сил оборони оперативного та стратегічного рівнів;

- підготовку особового складу сил оборони тактичного рівня за єдиними освітніми програмами;

- реалізацію принципу «Освіта впродовж військової кар'єри»;

- якість військової освіти, яка відповідає вимогам стандарту НАТО Bi-SCD 075-007 «Освіта і підготовка»;

- створення передумов для взаємовизнання сертифікатів, отриманих у військових навчальних закладах НАТО, держав-членів Альянсу та України» [5, с. 13].

Зокрема, Міністерство оборони України, опираючись на реалізацію принципу «Освіта впродовж військової кар'єри», вказує на необхідність формування багаторівневої системи професійної військової освіти, що акумулює актуальні бази знань, досвід ведення операцій, процедури планування та прийняття рішень, інноваційні форми та методи викладання, технології імітаційного моделювання та практику застосування видів, родів військ (сил), технології розвитку загальних і фахових компетентностей [7].

Дослідниця О. Зіборєва обумовила необхідність врахування особливостей правового забезпечення освіти протягом військової кар'єри та зосередила увагу на тому, що реалізація принципу «освіта протягом військової кар'єри» у системі військової освіти України усуває існуючий розрив між потребами та умовами військової служби та самим змістом освіти. Також науковця виокремила та надала характеристику основним функціям неперервного навчання: адаптаційна, рефлексивна, аксіологічна, когнітивна, контрольна та гуманістична [2].

Вдосконалення процесу професійної підготовки військових фахівців залишається невіддільною компонентою професіоналізації системи військової освіти України, що визначає необхідність постійного підвищення рівня професійної підготовки та кваліфікації офіцерів на основі їх безперервного професійного розвитку для забезпечення кар'єрного зростання в посадах у військах та органах військового управління. Інтегральний підхід у сучасній системі військової освіти передбачає поєднання освітньої та професійної складової, що дозволяє здійснювати перехід до професіоналізації військової освіти без втрати основних переваг її складників.

В сучасних умовах підготовка майбутніх офіцерів тактичного рівня функціонує за рахунок поєднання формальної та неформальної освіти, що регламентується освітніми програмами у відповідності до державних стандартів вищої освіти та корелюється із галузями знань, спеціальностями, відповідними ступенями та рівнями військової освіти. Формальна освіта майбутніх офіцерів передбачає здобуття таких ступенів вищої освіти, як бакалавр, магістр, доктор філософії та доктор наук саме через систему вищих військових навчальних закладів із присудженням освітньої кваліфікації, в той час як неформальна освіта – курси підвищення кваліфікації та професійна військова освіта, що супроводжується присвоєнням професійних (військово-спеціальних) кваліфікацій, а також, за необхідності, частково освітніх.

Враховуючи особливості професійної військової освіти на сучасному етапі, підготовка майбутніх офіцерів тактичного рівня здійснюється за принципом інтеграції у підготовку бакалавра за визначеною освітньо-професійною програмою базового курсу професійної підготовки L-1A, що за своїм змістом та наповненням є єдиним для усіх закладів системи вищої військової освіти України.

Основними особливостями щодо організації та функціонування базового курсу професійної підготовки L-1A ми можемо виокремити такі:

- стандартизованість програм підготовки;
- формування індивідуальних вмінь та навичок військовослужбовців;
- пріоритетність практичних занять для відпрацювання;
- зосередженість на практичних техніках та методиках щодо роботи з особовим складом.

Завершальним блоком навчальних дисциплін першого (бакалаврського) рівня освіти є проходження фахового курсу професійної підготовки L-1B, що забезпечує можливість випускнику обіймати первинні офіцерські посади за обраним фахом.

Погоджуємось із твердженням І. Зеленого, на думку якого одним із чинників ефективного функціонування системи військової освіти, а зокрема і професійної військової освіти, виступає оновлення змісту освіти, розробка та впровадження нових освітніх програм та неперервного професійного саморозвитку [1]. Крім того, через уніфікованість програм підготовки цілком очевидно є тенденція до зменшення використання інноваційних методів підготовки, а також нівелювання значимості напрацьованих викладачами дієвих педагогічних технік та прийомів.

Разом із тим, варто відзначити виклики, що постають під час організації та функціонування фахового курсу професійної підготовки L-1B, серед яких основними є:

- забезпеченість компетентними науково-педагогічними працівниками відповідно до кількісного складу здобувачів освіти;
- відповідність навчально-матеріальної бази для здійснення підготовки;
- відсутність уніфікованих програм підготовки за окремими спеціалізаціями, що є суміжними для усіх видів закладів вищої військової освіти;
- низький відсоток реалізації тих видів занять, основою яких виступає обмін досвідом та дослідження окремих професійних питань, а не лише практичне їх застосування;
- сертифікація суб'єктів навчання для проходження окремого підкурсу чи тренінгу, що спрямовані на формування специфічної військово-професійної здатності.

Висновки. Підсумовуючи вищезначене, доцільно зазначити, що професійна військова освіта майбутніх офіцерів тактичного рівня управління має характерні особливості та вимоги, що окреслюються призначенням видового вищого військового навчального закладу та особливостями побудови освітнього процесу.

Встановлено, що реалізації трансформаційних процесів у сфері військової освіти, підготовки та розбудова її багаторівневої системи, створила передумови до запровадження нової її складової – професійної військової освіти, що реалізується через навчання на курсах професійної військової освіти (L-курси). Задекларованою метою запровадження професійної військової освіти є набуття відповідних рівнів (тактичного, оперативного та стратегічного), вдосконалення професійного рівня військового фахівця, набуття відповідних посаді фахових компетентностей, що забезпечують успішну реалізацію службових (бойових) функцій.

Подальші перспективи дослідження полягатимуть у розробці та запровадженні в процес професійної військової освіти майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі інтерактивних педагогічних технологій, зокрема тренінгових, як альтернативи усталеним підходам до професійної підготовки військовослужбовців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зелений І. І. Реалізація принципу неперервності у контексті трансформації системи військової освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2023. Вип. 61. С. 19-29.
2. Зіборєва О. Б. Освіта упродовж військової кар'єри як принцип підготовки кадрів для збройних сил України: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. 7. С. 162-164.
3. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку / І. Руснак та ін. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 9–20.
4. Концепція трансформації системи військової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від

15 грудня 1997 р. № 1410; в ред. від 30 грудня 2022 р. № 1490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.11.2025).

5. Мірненко В., Вітер Д., Оліферук В. Трансформація системи військової освіти: основні тенденції та перспективи. *Військова освіта*. 2023. 2 (48). С. 9–17.

6. Обґрунтування моделі підготовки фахівців Повітряних Сил у сучасних умовах / В. Тюрін та ін. *Наука і оборона*. 2019. № 4. С. 20–26.

7. Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти. URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf (дата звернення: 10.11.2025).

8. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 07.11.2025).

9. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2025).

10. Уваркіна О. В. Військова освіта: рефлексія сучасних мейнстримів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: педагогічні науки*. 2022. Випуск № 1 (70). С. 7–17.

11. Шабатіна Н. Військова освіта в системі забезпечення національної безпеки і оборони України. *Військова освіта*. 2023. № 2 (48). С. 298–307.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025